

131 Յայնժամ ապա Յակով սերտիւ,
Սուեր Սարգսի ամօք բանիւ,
Կալոնու զԱթուն ախորդ սրտիւ,
Լեռաւ Պատրիարք տեղացին յարդիւ:

132 Իսկ Սարգիս մեր Հըբաժարմամբ,
Միշեւ ապայ մեծաւ երդմամբ,
Յայնէր Նըմա ստուգութամբ,
Զոյ կամի գոլի ընդ նոյն բեռամբ:

133 Յետոյ իբրեւ յայտնէր նոյն բան
Սամաւէլի եւըս բերան,
Յակով պյոսկոս ոմիւ կոծման
Ողացիր Սարգսի դէմ յանդիման:

134 Վայ քեզ Յակով հետ արեղաց,
Զոր պյութ երդմամբ հերքեն, ահա
Կալոր գու զայն որդէս ադահ
Զամբս յալվա՛ ցորըս ներկայ:

135 Յայ բան նորին Սարգիս բարուն
Կասեւալ ըզնա՛ ի կոծելոյ՝
Մըրիմիմէր անդրէն բակոյն
Ըստոփելի բանիւ ներհօւն:

136 Ի զաշշանի Յակով ծիրեալ,
Իբրու ըըսնի համեցոցեալ,
Ընդրիշոր բարուն զավեալ,
Կարգէր ինքեան յաջօրդ ընտրեալ:

137 Ապա Յակով ըրաբունի
Երբ երկուց ամոց ըզնի՝
Ի համբեճեան յաստեաց փոխի,
Առ առ համար իբր ըստեղծէի:

138 Եւ մին թագիւր նորին մարմին
Ի դամբարան Պէյօզուրին,
Առէր Սարգիսի ի նոյն պայրին
Ողբերգար զ գովիստ նորին:

139 Եւ յիբաւի Յակով նալեան
Կը դրաւակի մեծաց արժան,
Եթէ չեր լեալ փառաց մարգիսն,
Եւ Աթոռոյն գերի հաւան:

140 Զի առ պահել միշո ըղդահ եւր,
Յար անիսակոծ մայելիւ գիւր,
Ի սէր Ազգին և ի փառըս իւր,
Ընդ լաւս վաս իսկ խառնել հարիւր:

141 Ապա եղուկ մարդահամի,
Որ ըզնին փառ այս աշխարհի
Ի միւ դառէ քան զփառս երկնի,
Զարն հաշակեալ որպէս բարի:

142 Այլ արդ Գրիգոր նոր Պատրիարք
Որ ձօնեալ էր յար Սարգսի յարք
Ոչ պատուիրեալ նորս նոր կարդ
Բայլ տայր նըստել յիւր նախինի յարի:

143 Զոր եւ պատուեալ սիրէր յաւետ,
Կոչեալ ըդնա հայր, վարդապետ,
Որում առնէր զօման եւ պետ,
Զի գիտէր թէ չէրն այր անպետ:

144 Իսկ յետ իբրու միոյ ապրույ
Հայ երիցունը Ղալաթիոյ
Սարգսի բանից ոչ եւս համոյ
Պարան գործեն նըմս յետոյ:

145 Զի Սարգիս միշո ի քարոզն
Ընդ պյութունը Սակը Ազգին,
Խոստովանիւ նոյն Տէրտէրին,
Որ է գիտոն նըրազնին:

146 Առ այս բերէր իսկ օրինակ,
Թէ անփոյթ եւ եւ անփիտակ,
Որ առ ըըժիշխոս հերքեալ զօդիտակ
Ընարք զանվարժն եւ զանտեղակ:

147 Ապա որշափ է աններհուն,
Որ վաս հիւանգ, խոցեալ հոգեայն
Մըրժեալ ըզիօնամ քաւչի ներհուն
Անփոր ըուժի համի գեղայն:

148 Եւ զի յոդունք այնց երիցանց
Անկիթ, անհաս էին դըրեանց,
Աղդն ըկերէր հեռանալ յանց,
Ուստի վըրէժ նոցուն փալեանց:

149 Որը եւ ապա ըստ մեծ մասին
Ի տան իմից գաղս իզմէին,
Ուր շարախոս գիւր ինքէին
Առ յեզել զայն Պատրիարքին:

150 Որով զ Գրիգոր մազթէին շատ
Զի պատոցէ զնեցեան ազատ
Ծըդէլ զ Սարգիս անփ բացատ
Բարձեալ յինքեանց զԱզդին դ անկատ:
(Ըստունուիլ)

ԼԵԶՈՒԱՐԱՆԱԿԱՆ

ԼԻՆԻԵՐԻՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԻՆ

Հայ Sophie Bugge-h

(առ. իրեն Lykische Studien II, Christiania 1901)

Ուստի մասին Պ. Բաբեռուդանէ:

1.

Հայակաւոր հայոգէտա նորմեգիացի Bugge
Համեցան ինծ այս որես իբեն Lykische Studien II
իբր նուէր զըկել եւ առնեկով, որ գործը հայե-
րէնի մասին ալ հետաքրքրական է, ահաւասիկ

* Ցնի Ժակէվունը ծ: Խմբ.:

համառութիւն մը կու տամ յիշեալ հմասից
աշխառութենէն:

1. Լիւկ. է = նոր մէջ, բայ Bugge-ի
6 հնդեւ. է, ինչպէս արդէն Deecke մասնած
է, = յուն. չնծօն:

Հայ. ուրն (սեռ. տեսան) ալ հրմայ բայ
Bugge-ի, անդ, բարդուած է *ուն եւուր (սեռ. ուն)
բառավ, ինչպէս ուն է *ուն+իւնով: Հայ. *ուն ալ
(ուր և ունիւր մէջ) բայ Bugge-ի *ուն-էն է =
ափու. չնծօն: Նշանակութեան պայ հման: Ենծօն
*ուն մէջ օւ չնծօն: “տան բնակիչներ, բնաւ-
սիրու: Հայ. ունիւր+*օւխումնայ, ուն *ուն+իւր
(յոդ. եւիր+)-ով բարդուած է (*ուն-իս իմասոր
հոս = յուն. Ենծօն սեռ.-ով) և այսպէս ունիւր+
բառն նախանշանակութիւն էր. արտաքին ան-
մաներն ներ գաւառածք:

2. Լիւկ. ասիդիւր ը = հայ. շ-, հման.
զ-ըսու պատկերու տեղ. (Lager) = յուն. εύνή
(էջ 11), tikei ti seune esde (“եթէ”) ուր հոս
դիւկն (լի) ասպարագ գնեն:

Հայ. լ- = յուն. չու: ալ ունի լիւկրէնը,
հման. որու-րիւտ, ը-ձեռով ալ, տեղու. լան,
այսիք թե այս (ը)պատի, հման. յուն. չուուլիչու
և էպւնառաւ, լիւկրէնը նոյն արմատէն, ինչպէս
լիւկ. բոնգամի, ուր ը = *ըքի, յուն. չու էր:

Էջ 13 կը յիշէ Bugge հայ. -իւր (սեռ.
որդ, կ. ը-ըրով) դիւր *իւրէ առ դիւկրէնն:
Լիւկ.-ի մէջ ալ hṛppi = *hri-pi, hr̥zzi = *hr̥izi,
prezi = *pri-zi, hr̥ūma = *hr̥i-ma.

3. Լիւկ. tuhes մածելգմօն, յոդ. սեռ.
հողով է, յոդ. որ. է tuhe, Neffen, ուր անա
“շատանիլը”, կը շատանէլ, ինչ է տ-էն է տ-
նիւ-ով:

Էջ 16 կը յիշէ Bugge, որ սա, սւե, և
“ունն”, կոյ նմեւ անուն շնտանանե Կուն-
դնիսու -ի մէջ, զըր Bugge „der von der Familie
der Ersten ist“ նշանակութեամբ կը թարգմանէ
(-սեւ *սւե-էն -եւ զերժառութեամբ. լիւկ.
բառ շնիւ “առաջնուն, աննանանաւուրու”, կը
հմանակութ Bugge կեզա. kintu “առաջնուն բառու-
գուլ. Cintus, Cintugnatus եւայն իրեւ. clt, իրեւ-
cynn-ի մէջ (Stokes, Urkelt. Sprachschatz էջ 77),
հման. լիւկ. արմ.-ը Կունդ. Կունծութուրի մէջ
և թրակ. անունը՝ Պերակենծու, Aulcentus
եւայն (Kretschmer, Einleit. 239, Tomaseschek,
Thraker II, 2 էջ 46 հնունն.) լիւկ. շն-ի-
եր երկրորդ բառը բարդութեան յժմնչնա
“Մitanföhrer”? ի, մէջ գնենելու է:

Լիւկ. kehi շնու (չհուզվուած ածականով)
կը նշանակէ գոյցէ անձերը, որոնք աննանառաջ
շիրմառուն կը գումին:

Լիւկ. erzesin-սեւ “սրիզայի բնակող-
ներուն ազգէն”, *erzesi-ի յոդ. սեռ.-ն է, հման.
*իրէն քաղաքը կարիս (հման. լիւկ. erieqna):

4. Լիւկ. priyenuvbedն Պրաւնձա (էջ 17) -ի
մէջ priye-, priya բայ Bugge-ի “իշեան, առաջ-
նորդ”, է լիւկ. *pri- ալ պրէզի, preis “առա-
ջն.-ի մէջ *pri-էն է, ինչպէս hr̥zzi *hri-էն: Այս

priya, pri- հնդեւ. *յր- (յրո տառաց օր) է
-յու զերջառութեամբ:

5. Լիւկ. արմ.-ներ -ուն զերջով -օւ զեր-
ջառութեամբ ալ կ'ինդութեակուին: չեսնիշնի,
Մասութա CIG 4269: Լիւկ. *lenedies ալ ուղղ.
է առ *lenube, կամ *ligr-n-սւե-եւ, կամ *ilem-սւե-եւ
-ի տեղ, հման. լեռու Էլլայու: Այս ածականական
-սեւ զերջով է նմեւ ալբուս առ ուղղ. *ab-մւե.
Ալբայիշ ծագող, հման. (լի) թղ. բարպար մանուր,
որով հայ. ուղի կը համեմատու: Լիւկ. շնիւնց
շորտակետ, որինք “Հերակլէս-ի պատկանող
ըլլալով, նոր համար ալբուս ալ իրք “պայծառ
աղէն ծագողով?”, հման. լոտ. ալբս, յուն.
ձագօծ:

6. Լիւկ. է-ըոն “շիրմառուն-ը” *է-ցիցու-էն
սիցու “կը հանդէն, -ով է բայ Bugge էջ 19,
*է որպես “մեռած”, կամ *դիւնի, նշանակու-
թեամբ, ուր լիւկ. *է դիւնի = հայ. դի
(դիւ, դիւ) ըւուլ կ'երեւոր, որինք նոյնէ հայ.
է = կը. հայա-ին, հայ. ը (մոյ) *pleyo-ին հա-
մասականակուր, հայ. դի ալ *dihēyo-էն էր
առ հնդեւ. dñē-էն սնինք հայ. դնէր (*դնէր-է-
մէջ (կամ. ե-դի)):

Լիւկ. է = հնդեւ. է լիւկ. ու-լսու. ու-ի
մէջ ալ (ու = հնդեւ. ու-ի մու).
Բայց այս կարծեցին գէմ կը խօսի բառը
hr̥pī-kduṇtiyag, որտ կը սնեսէ Bugge, որ լիւկ.
է “է”, *նիւ-էն է - է վերջառութեամբ առ նու-
նորս մէջ սնինքն “կ'երկանիք մէջ”:

Լիւկ. senine ese-էն և Ալպինա Տևանս
(seine *senña-էն) մի եւ նոյն -նու զերջառու-
թիւնն անին. հման. նորս հետ հնդեւ.-ու-
-ino լսա: Prænestinus, Vejentinus:

Եթէ կ'զննառած լիւկ. է = հնդեւ. dh
է, լիւկ. khatra *khatra-էն առ հնդեւ. dhugistér
(յուն. θυάτηρ) հայ. դուսոր, իրեն բացառու-
թիւն կը գնեն, նոյնպէս Holger Pedersen
(Tidsskrift for Filol. 3. R. հմա. 7, էջ 100)
Arkwright, Jahreshefte 1899, էջ 67 և բայ
Bugge-ի լիւկ. 2 *khatra = *twatra, twatra,
dhughatra (կամ *tera):

2.

1. Bugge էջ 83 կը կարծէ լիւկ. lati-ի
վրայ, որ ալա-էն յառաջ եկած է *սուրէ մէ
հոն կը գնեն, նշանակութեամբ:

Լիւկ. las կատ.-ի ընդուն.-ը, զոյց շե-
նուած է հայ. բոյց ուպերտս-ի պէս բունս
“ուպերտ-ի մօս”:

Լիւկ. չկէ = զկէ “ընդ-է-ի մէջ զ =
հնդեւ. շնու:

Լիւկ. masχym-tiye-ի մէջ masχym “ապաշ-
խարթիւն-ի մրցչալ” ապաշխարթիւն ընել,
ով մի եւ նոյն բառ: Այսպէս masχym ալ *masχym-
էն է (հման. պիսանէն *ուբառանէր) -ով զերջառու-
թեամբ (հման. հնդեւ. -որ-, հայ. սու-մի?):

լիւկ. tiluma, tilume անձերուն անունը
Տելորաս *tī-lu-ma (-me)-tū, նորա մէջ -lu և ան,
այ սորիշ մը (հայց), -tū, -ma առ տալ “թոյլ-
աւլ” այնպէս, որ նi-լu-մa “ուրիշ մասեալ մը
թոյլ տուող (այսինքն շըմատան մէջ)”,

Լիւկ. tidevni “զաւակ”, tideri “որդի”, զարդ
բացառութիւն գնա զանեին: Bugge կը բա-
ցարք տideri “մասեալ գնող գերեզմանից
ti-dei-ni ալ նոյն կը նշանակէ “զաւակ, որդի”
ուրիմ *մասեալ գերեզմանը գնող, -tū, այս
դասակիրական պարզ ըլլալով:

Լիւկ. mlečderi = *mle-to-de-ri-ի մէջ մլչ
գուց “մասեալ” է, ու ան “նորա մէջ” դէ
սպնելով ծու “գնող”-էն եւ որ “գերեզմանից
(անշանչ). հորիշ-էն եւ այսպէս բոլոր բառը
ստմասեալ գերեզմանի մէջ գնելով” նշանակ-
ունէք:

Բարդութեան վրայ հման. եւ. saltim-
bancos „Bänkelsänger”, հման. passavant, Passier-
zettel”, արդ. Kehraus, գանիքայի en Hugo,
հորի. en Rivihel, նաեւ յօւն. որչէնուսուն,
էպիչարքանօս եւայլին:

2. Bugge լիւկ. tiya-ի մէջ ալ է “մատարը,
զի բարդութեան վրայ, յօդն. սեռ-առ. տիգան,
tiyas-ի մէջ նի-ին տիգա նիմենը ներկայ է: Հայ.
վերջութեանը յօ արմ. մատուր կոյ (զ. օ-
սուբու որդի-էն) լիւկ. տիգ-ին (tiyas-ի մէջ) կը
համապատասխանէ: Բայց = ուրիշուրի մէջ օ-էն
եղագակ ըլլալով: Կը կործէ Bugge, որ լիւկ. -se
յուն. սեռ. հորիշ վերջութեանը (trinitatis)
ունի ճշշտ հայ. յօդն. սեռ. -ցին համա-
պատասխանէ:

3. Լիւկ. miyedi-ի մէջ mi, einen = հայ.
ի, ուրիշ մե առ ի մի-յ-էն = եւ իթէ դը մի
նիր թարու, լիւկ. որ “երու նիւկ. որու “եւ
ձեւակու հայ. *անիւ է:

Լիւկ. 2. առ ուրիշ, ու “եւ էւկ ուրիշ, ու”
սորքը արմ.-էն են, հման. լսու. մեր, անդ
աննս եւ զուս, զուս; հայ. -, ով, եւ է, յօն.
ուժերու եւ ուրիշ:

Լիւկ. առ առ Buggeթ հյ. -ով լիւկ. և
հնդկ. ծին եւ ուրիշ ս-ս-է մէջ անհոգ
մասնիկ է, հման. հայ. ով (սեռ. ոյր. առ
եւ այլ):

Լիւկ. սու-ի մէջ գանուող -ու ձեւակու =
լսու. -ու եւ հման. յօւն. դ-է = “դիէ սկր. -ու
“կոս”:

4. Լիւկ. 1. pi-sda, լիւկ. pasba *piasba-էն
ընով է առ որ “յեռ-” = յօն. էպ “*բիշ որ
ժողոված յեռ կու դոյ. կը նաևեւին նշանակու-
թեամբ:

Լիւկ. օսե, սեօ, սեօ “*բիշ որ մէջ ուղեւ
կը պատկանի, խումբ, պատթիւն, ժողոված” է,
արմ. ու ունինք օսե, Յօ “ընդ, եւ, -ի մէջ, -ծե, -ծա”
վերջութեանն է: Անոնց սեօ (sala-ի պէս)
“սեօ-էն է, օսե-” ըսեօ-էն:

Համեմատակու է Ծոդերը. *սեօն, ալր. զիթին
“ժողովք, աղդութեան (Sippe): Ըսդդէն” է այս
համեմատութեան հայ (լիւկ. հս-վեծրի մէջ),
ուրիշ բարդութեանց մէջ զ = հնդեւը. սիր “ընդ,

մէտեղն, բայց հման. հնդեւը. առայլ “ինչպէս”,
չամուն անման դի մօս:

Լիւկ. 2 շինա-իա-ի օ- վերջութեամբ
հման. հնդեւը. ծիօ-սկը. ժինակին “մեծ” լիտ.
անկտյիան “կանուի-ի մէջ: Լիւկ. es-be, լիւկ. 2-
սա-իա, սե-ծե-ով հման. վերջութեամբ նկատ-
մամբ հնդկ. գերո-օ- ընդեւրը.”

5. Լիւկ. 2. kide, կիւէ “եւ,” “կամ”, նշա-
նկութիւններ սեփ, հման. հնդրվ օդա “կամ”,
ազու. օդե “կամ”, յանախ “եւ,” ալ զ. օ. ձար-
ա ծո ազ օդու ուր առօր շենդ Ելեն 508;
Սկր. սե ալ “եւ,” “կամ”, նշանկութիւններ
սեփ, հման. նաև լսու. ուր ի մօս:

Լիւկ. 1. նի-եւ լիւկ. 2. կի-իե, սե-ծե-ի եւ-
հնդրու. ծիօ “եւ,” սիր կը համեմատիք եւ ինչպէս
լիւկ է լիւէ յօն լիւէ, լիւկ. կիւէ յօն կի-իե ալ
կայ, նշանէն կայ լիտ. եւ “եւ,” հնդրու. ծիօ
“եւ,” դի մօս, հման. Brugmann, Grundr.
II, 787.

6. Լիւկ.-ը սեփ տեր “զշերմատեղ,” անկէ
սորքեր տեր “զրոր,” ն-ով, որ հայց. հորիշի
նշանն է = հնդեւը. դի, հման. հայ, յեւ-ն, բակ
լիւկ. հայց-ի դի գ-ով հնդեւը. -օմ եւ ան-ին կը
համապատասխաննեն:

Լիւկ. տեր “զշերմատեղ,” *իլեր-էն ձեւա-
պէս սկր. եւ հնդրու. անտա “մէլք,” մակային հետ
կապուելու է լուս Sophie Bugge-ի:

(Ըստանիլիւ)

Հին ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԻ ՑԱԽՈՒԿՈՒՆ ԳԵՐԵՇՈՒՆՆԵՐԸ
ՀԱՅ Հ. ՊԵՂԱԾՈՒԾՈՒՔԻ

Պ.

Ցանկանաց:

(Հայունականին)

Ա. Զայնաւորաց անկումը կը կատարուի եթէ
ու միեւնյն՝ գոնէ նման սկզբանց համեմատ՝ եր-
կաքըն մէջ ալ. հնդու. սն սելէ > առաւ. ս սելէ
“բ գուշ,” հնդու. սն սննէ > առաւ. սո սնէ “ընդ
մէջ” հման. յօն. ոչեն, բայց էտքէ.

Բ. Երկարացութիւն. հնդու. եղան. սեռ. լսու.
թէս, թէս. յօ սրբ. եղան. սեռ. եղան. յօն. լսու.
թէս, թէս. յօ թաշիրութիւն, հրանուլութիւն:

Գ. “Զայնաւորաց անկումը, “հնդու. յօ թէս.
ս. օ. (legies “պատիւ” lot “թափւ-ըն”) հրանուլ. թէս. յօ թէս.
յէն. օ: ա (ա լուս “անսառի մէջ. յառ. “անսառ-ըն”)
հման. հնդեւը. փոխանակութիւնը օ: օ (փըրա-
փըրած: ձեւ-ըւ: ձյու-պւ) եւ թէս (լուս. leges:
legam: ամէ) սեռ. լուս. vgl. Sprachf. XXXVIII, 404.

Դ. Բարձրացուներու բարդութեամբ, ինքուն
պօնց պատման էր հնադ յօն ձայնաւորաց անկումը,
ինքուն շափազանց այլամիւրոց զարդարութեամբ կ’ու-
նենան. հնդու. նուշէլա “մղուն,” սուս. քէլա, լիւ-
քասէօլա, լիւ-նուլ. քէլա. — սուս. չօրէ-
գանատկուզ: լիւ-ն. տհօրէ, լիւ-ս. սիօն, սկր.